

Львівський національний університет імені Івана Франка
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Інститут права та психології НУ «Львівська політехніка»
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

Львівське обласне відділення Всеукраїнської громадської організації
«Товариство психологів України»
Асоціація викладачів-католиків

**ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНІ
АСПЕКТИ ДУХОВНОСТІ:
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ТА ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ**

**Збірник тез
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої року
митрополита Андрея Шептицького**

20 квітня 2015 року

Львів, СПОЛОМ, 2015

УДК: 316.61 : 316.42 : 572.029

ББК 88.5

Філ 51

"Філософсько-психологічні аспекти духовності: соціально-економічні трансформації та відродження національної гідності", Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої року м-та Андрея Шептицького (2015 ; Львів).

Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої року митрополита Андрея Шептицького "Філософсько-психологічні аспекти духовності: соціально-економічні трансформації та відродження національної гідності", 20 квітня 2015 р. [Текст] / за ред. В. П. Мельника, С. Д. Максименка, В. Л. Ортинського ; відповід. за вип. В. В. Яцура, Н. І. Жигайло. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – 252 с.

Бібліогр. в кінці ст.

Редакційна колегія

Голови:

Мельник В.П., проф., ректор Львівського національного університету імені Івана Франка

Максименко С.Д., акад., директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Ортинський В.Л., проф., директор Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

Співголови:

Рижак Л.В., проф., декан філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Михайлишин Р.В., доц., декан економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Робоча група:

проф. Яцура В.В., проф. Захара І.С., проф. Кизименко Л.Д., проф. Варій М.Й., проф. Седих К.В., доц. Харко В.Ю., доц. Наконечний А.Р., доц. Данилевич Н.М., доц. Борисенко О.М., доц. Войцеховська О.В., Кожушко-Лозинська І.І., Закалик Г.М., Зоній І.В., Шибрук О.В.

Відповідальний за верстку матеріалів конференції:

Максимець Ю.В., доц., доцент кафедри економіки підприємства Львівського національного університету імені Івана Франка

Координатор проекту:

Жигайло Н.І., проф., професор кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка

що внаслідок руйнівної діяльності інтер'єри та екстер'єри цих споруд збереглися лише частково, адже їх за радянські часи перебудовували для інших цілей, що виключали пізнання релігії як такої (музеї, кінотеатри, архіви) та нищили відображення історико-культурних традицій різних етнічних груп. Однак давні архітектурні споруди, що збереглися у селах цього краю, відбивають різні напрями і течії, що на той час були суголосними представниками різних вірувань та релігійних поглядів.

Вважаємо, що на сьогодні процеси розвитку людини духовної мають відновитися, адже виявлені нами особливості з'являються внаслідок повного взаємопроникнення і взаємобагачення, де відокремленість виключено, а ціле існує для частини, як частина для цілого.

1. Васильєва І. В. *Людина в релігіології: монографія* / І. В. Васильєва. – К.: Книга плюс – Херсон: ПП. Кальченко, 2009. – 345 с.
2. РДА Спб. – Ф. 1673. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 1 зв.
3. Турєнев К. О. Специфіка історичного розвитку мережі духовних навчальних закладів в Південній Україні у 1734-1881 рр. / К. О. Турєнев // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 2010. – Вип. XXVIII. – С. 45-48.
4. Храмы и приходы в Таврической епархии в 1884 г. // *Таврическая епархия*. – Псков: Типогр. губернского правления, 1887. – С. 229-230.

Назарук О.М., Національний авіаційний
університет

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРІОД ДИТИНСТВА

Період дитинства є початковою і надзвичайно важливою ланкою розвитку та становлення особистості дитини, з якого починає творитись її життєва історія. На життєву історію дитини можуть вплинути як її індивідуальні особливості, так і соціальна чи суспільно-історична ситуація, яку без участі та допомоги дорослих дитині складно усвідомити, відчутти, правильно оцінити. Тому актуальним стає питання щодо підґрунтя, на основі якого відбувається становлення духовної сфери маленької особистості та міри участі у цьому процесі найближчого оточення та самої дитини.

Період дитинства життя людини за психологічними та фізичними ознаками розвитку є найбільш насиченим і найбільш тривалим етапом з усього її життєвого шляху. Цей період проходить усе людство і ставлення до дітей на різних історичних етапах має характерні відмінності. Так, починаючи з давнини до сучасного періоду ставлення до дітей трансформувалося у суспільстві та у свідомості батьків, де на перший план виходить емоційний зв'язок між дитиною та батьками. Емоційна складова стосунків між дорослими та дитиною має безпосереднє значення для її психологічного здоров'я, набуття досвіду, розвитку духовної сфери. І саме родинне коло, батьки являються першим соціальним середовищем розвитку дитини, яке забезпечує задоволення практично всіх її потреб, в тому числі потреби в любові та прив'язаності, безпеці та захисті (Р.В. Овчарова), все це створює передумови духовного розвитку дитини.

Система освіти, яка являє собою своєрідну ієрархію виховних та навчальних закладів з виконанням важливих специфічних функцій (розвивальних, навчальних, виховних тощо), спрямована на активну участь у формуванні всебічно розвиненої особистості. Цікаво, що у світі інституцій, в яку доводиться перебувати дитині-вихованцю дитячих закладів, вона виступає у більшому ступені об'єктом, а не суб'єктом історії. Причетність до своєї долі, до своєї історії у дитини не відчувається, бо її доля твориться іншими (В.П. Сунанскі), і це впливає на її світосприйняття і на розуміння свого місця у соціумі. Виходить, що важливі її умови, в яких особистість перебуває за власним бажанням або вимушено за обставинами, в яких твориться її життєва історія. Серед усіх живих істот тільки людині надана унікальна

можливість мати свою історію (С.Л. Рубінштейн), але якою буде ця історія вже залежить від самої людини. Отже, дитині так само важливо, як і дорослій людині, виступати активним автором свого життєвого шляху, своєї історії життя.

Однак не тільки професійна організація навчання та виховання або сукупність правил, що регулюють діяльність та спілкування, можуть впливати на гармонійний розвиток дитини. Гармонія виникає у процесі виховання та участі особистості у життєдіяльності певного колективу, (на нашу думку, ним може бути й родина), і гармонія розуміється як внутрішня та зовнішня узгодженість та цілісність, явищ та процесів людини (С.У. Гончаренко, Л.В. Помиткіна), у всьому цьому важливий момент саморозвитку індивіда, починаючи з дитинства, і його залучення до загальнолюдської культури.

Зв'язок всебічного та гармонійного розвитку особистості тісно пов'язаний з поняттям культура. Як соціальна істота і частина навколишнього світу людина залежна від правил існування у певному середовищі і в межах певної культури. Позитивний бік впливу культури на особистість, на розвиток її вищих психічних функцій розглядається культурно-історичною концепцією. Однак даний підхід залишає поза увагою важливу проблему, що пов'язана з пристосуванням та існуванням людини у середовищі, що постійно змінюється. Так, людина через нові соціокультурні умови, нові технології задоволення потреб може отримати "культурну патологію", що з'являється як неутішний наслідок сучасної соціалізації (А.Ш. Тхостов, К.Г. Сурков).

Дане поняття культурної патології дуже співзвучне з поняттям дисгармонії, під яким розуміється часткове або повне порушення принципу гармонійності в розвитку особистості. Часткова дисгармонія особистості може спостерігатись саме у період швидкої інформатизації і технократизації суспільства, інтелектуалізації людини і на цій основі може виникнути дефіцит емоційності (С.У. Гончаренко), та відобразитись на суб'єктах спілкування. Тому для дитини, її розвитку важливе оточення, яке бере участь у процесі її соціалізації. Передача культурного досвіду, норм, правил, цінностей, життєвих орієнтирів дорослими людьми впливає на набуття досвіду дитиною, на становлення її духовної сфери.

Так, чеський соціальний психолог А. Юровський запропонував три стадії процесу соціалізації, кожна з яких має свої особливості. Перша стадія пов'язана з процесом засвоєння людиною системи соціальних відношень та норм, реалізовується за мірою входження людини у первинні соціальні групи – родину, групу, шкільний колектив. Друга стадія характеризується міжособистісними зв'язками, положенням у групі, груповими ролями. Третя стадія пов'язана з процесом духовного збагачення особистості, розвитком її здібностей та індивідуального досвіду на основі соціального досвіду і всієї системи соціальних умов її стосунків. Однак всі ці процеси входження людини у соціальну структуру, в систему міжособистісних стосунків та процес внутрішнього духовного збагачення, розвитку та самоствердження особистості – це сторони одного процесу соціалізації (Б.Д. Паригін). Отже, моральні засади, розуміння цінності життя, пошук свого призначення можуть передаватись у процесі соціалізації від старшого покоління молодшому і виступати своєрідним підґрунтям розвитку духовної сфери.

Власне, про духовний вплив однієї людини на іншу у своїй монографії «Соціальна психологія впливу» зазначав В.О. Татенко. Такий вплив може бути безпосереднім і опосередкованим різними способами і формами культурного тексту, може бути літературним, мистецьким, нормативно-регулятивним тощо. Психологічна особливість духовного впливу полягає у тому, що його суб'єкт пропонує об'єктові готові продукти своєї творчості або запрошує останнього до співтворчості. Так, Махатма Ганді у свої спогадах зазначав, що виховання духу дитини повинно відбуватись так само, як виховання фізичної та інтелектуальної складової, і дуже важливий приклад образу життя та характеру наставника. Отже, багатьма вченими підкреслюється у розвитку духовності дитини важливість участі іншої людини, яка виступає наставником, вчителем, співавтором наповнення її внутрішнього світу. Духовний розвиток ще розглядається як тривала та складна подорож, сповнена сюрпризів, радості, і навіть складностей (Р. Ассаджюлі), що своєрідно наповнює життя та

життєвий шлях людини. І важливо, щоб у дитинстві головну участь у цьому творенні життя дитини, у якійсній її життєвій історії приймали батьки.

Період дитинства здійснює сильний вплив на наступний шлях розвитку людини. Не все, що міститься у дитячій психіці зникає безслідно (Л.І. Анциферова). Психологічні структури не так легко руйнуються. Сімейне виховання є тим чинником, який впливає на успішну соціалізацію дитини, на появу у неї адекватної ідентичності, на цілісне сприйняття світу дитиною (Н.М. Комарова, С.Л. Волинець, Н.В. Салабай, Г.М. Бевз, Н.Ю. Максимова), а у подальшому і дорослою особистістю. Особистість як свідомий суб'єкт усвідомлює не тільки оточуюче, але й себе у своїх стосунках з оточуючими (В.А. Роменець, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, С.Д. Максименко), і регулює їх через призму духовних орієнтирів.

Отже, проблема передумов духовного становлення особистості тісно пов'язана з процесом соціалізації, де важлива роль відводиться батькам, близькому оточенню, яке може посприяти розумінню дітьми дійсності, соціального простору та свого значення та місця у ньому. Важливою складовою у цьому процесі є внутрішня активність самої дитини, що повинна підтримуватись її соціальним оточенням, включаючи родинне коло, виховні та освітні заклади, які у комплексі формують гармонійну та цілісну особистість, впливають на її духовний розвиток.

*Неурова А.Б., Академія Сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного*

ВПЛИВ ДУХОВНОСТІ НА ЕМОЦІЙНУ СТІЙКІСТЬ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

На стику епох людина виявилася не здатною подолати усілякі кризи життя, особливо це стосується і фахівців надзвичайних ситуацій, яких діяльність пов'язана з ліквідацією наслідків природних, екологічних, техногенних і технічних аварій та катастроф. Власне тому загострився інтерес до людини духовної, "ноосферної", така людина по-другому ставиться до проблем, усвідомлюючи необхідність абсолютних цінностей та ідеалів з метою уникнення глобальної катастрофи людства.

Духовна криза нашого суспільства є нездатністю зробити наступний крок у своєму розвитку, що виявляється зокрема у дезорієнтації та спустошенні.

Новий етап духовного розвитку дарує особистості стійкий смисл існування, формує її стійкість, адаптує на дії стрес-факторів. Як вважають більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників без культу духовності людство загине. По суті, духовність — це спосіб розбудови особистості, це зустріч із самим собою, своєю душею, внутрішнім "Я". Це вихід до вищих ціннісних інстанцій формування, конструювання особистості та менталітету. Це провідний фактор смислової гармонізації, поєднання образу світу з моральними законами.

Отже, психологічний зміст поняття «духовний розвиток» ми визначасмо як процес реалізації когнітивно-інтелектуального, почуттєво-емоційного, вольового, креативного потенціалів суб'єкта, здійснення прогресивних якісних та кількісних змін у його ціннісних орієнтаціях та вчинках, результатом якого є досягнення психічної цілісності та гармонії.

Духовність особистості твориться подібно до будівлі, в основі якої лежить віра, на що основу накладається терпіння та послухання, а далі співчуття. Каменями є терпіння і мужність, цемент — смирення.

Надзвичайні ситуації характеризуються наявністю екстремальних факторів, які чинять негативний вплив на поведінку й діяльність людей, у тому числі й фахівців з надзвичайних ситуацій. Саме екстремальність, вищий ступінь її розвитку, здійснюючи вплив на психіку фахівця з надзвичайних ситуацій, вимагає від нього неймовірно великого напруження внутрішніх (психічних) сил, тобто емоційної стійкості, щоб ефективно здійснювати

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ДУХОВНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВІДРОДЖЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ

Збірник тез
Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 квітня 2015 року
Львів

Текст надруковано в авторській редакції.

Верстання
Максимець Ю.В.

Відповідальні за випуск
Яцура В.В., Жигайло Н.І.

Відповідальність за зміст та достовірність наданої інформації
несуть автори інформаційного матеріалу

Підписано до друку 03.04.2015 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетн.. Друк на різнографі. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк.14,65 . Зам. 884/03-04.

Вид-во "СПОЛОМ"
79008, м. Львів, вул. Караківська, 9
тел.: +308(032) 297-55-47
Св-тво суб'єкта видавничої діяльності: серія ДК, 32038 від 02.02.2005.

Друк ФОБ Гуменецький М.В.
81630 Львівська обл., Миколаївський р-н,
с. Гонятичі, вул. Польова, 10
Св-тво фізичної особи-підприємця: № 083613 від 18.08.2008.